

KÜLÖNFÉLÉK.

Br. Buccow generális halála.

Br. Buccow Adolf tábornok, 1761 tavaszától Erdély katonai főparancsnoka, 1762 tavaszától egyszersemind a főkormányshék elnöke, tudvalevőleg a székely határőrség erőszakos szervezése és az erdélyi magyarság gyűlölése és üldözése által tette nevét hírhedtté hazánk történetében. Társa volt a magyarság elnyomásában és a szászok előtérbe helyezésében báró Bruckenthal Sámuel, a kit Buccow missioja támogatása végett ekkor neveztek ki tartományi kanzellárrá.

E két ember szerepléséről Erdélyben igen érdekes egykorú feljegyzések olvashatók *Halmágyi István* főkormányshéki titkár naplójában, mely épen most van sajtó alatt a Magyar Tud. Akadémia kiadásában, Szádeczky Lajos szerkesztésében.

Ebből a naplóból közöljük a br. Buccow 1764 május 18-án Nagy-Szebenben váratlanul történt haláláról, temetéséről és jellemzéséről szóló részletet, mely érdekes világot vet a közhangúlatra is Erdély akkori hivatalos fővárosában, a gubernium székhelyén.

Maius. 1764.

Ez a holnap nevezetes lón generális *Buccow* úr excellentiája halálával, melyet némelyek úgy tartanak, hogy a szebeni kőfalról lett leugrásától fogva éppen esztendőre történt. A dolog így volt, hogy bővebben leírjam egy ilyen nagy embernek halálát és annak alkalmatosságát.

7-ma hujus a gubernium sessiojában jó kedvvel volt, másnap lévén provincialis cancellarius *br. Bruckenthalné* asszony születése napja, a nagyját az uraknak invitálta volt *Freckre*.¹ Maga még az

¹ Freck (Felek) Szeben- és Fogarasmegye határszélén, az Olt mellett (most vasúti állomás) a fogarasi havasok aljában, virágzó szép szász község, a hol Buccownak szép villája és parkja volt; azután Bruckenthal (kinek telkén épült) birta, most is megvan magán tulajdonban.

nap ki akarván menni előre, nem késik a guberniumban; midőn hintón sebesen menne ki, az ország házának kapuján egy kőbe első kerekre megütközik és ott mindjárt a kapu előtt 5—6 lépésnyire darabokra romlik, hintója feldül, homlokát megüti, annyira, hogy egy petáknyi sebet holtig visele belé. Kihúzzák a hintó ablakán, mivel megszédült, vagy talám meg is ijedt volt, keveset késett, míg recorrigálta, offerálá hintóját *gr. Bethlen*,¹ de gyalog mene el. Még az nap kiindulván *Freckre*, az útba szekereének tengelye ismét kettőbe törék, mindazáltal ugyan csak *Freckre* elérkezék. Azon az éttzaka 4 új márvás elvész a sebjéből, melyet a cammerdinereknek tisztítani kiadott volt. Reggel nem találván, kérdi hol az pénz? Amazok felelik, hallottak valamit a sebbe zörgeri, de ők nem is tudják mi volt, annál inkább el nem vették. Veretni kezdi kegyetlenül őket, de csak in negativis perseveráltak; a generális mondván, a 4 márvást nem sajnálja, de sok kárai estek s azért napfényre kell jönni a tolvajnak; elől meg elől kezdette a veretést, de haszontalan. Mondja azon közben egy valaki a generálisnak, az egyik laufere nagy melancholiával és sóhajtással jár a cammerdinerek mellett, vajjon nem a' lesz-é a tolvaj? Elé mindjárt ötet is, az első pálezázásra tagadja, a második rendbélire megvallja, hogy ő lopta el. Kérdetvén, hová tette? Felelé: egy embernek adta. Hívják azt, ki tagadja. Újra verik a ficzkót, mert ifjú volt. Mondja, a budába hajtottá. Kimerik, új lévén az épület. Ott sines. Szégyelvé a generális, hogy ki nem tudja tanulni, mindaddig verette, míg elé adta, nemesak, hanem 6 ezüst kalán s más egyéb lopásait is kivallotta. Egyszer hírül viszik a generálisnak, hogy torkig dagadt a laufer a sok verés miatt és kétséges élete. No már a sok confusiójához, mérgéhez ez is accedálván, azalatt pedig a vendégek is érkezvén és felette excessive tévén az italt a generális, a már felforott vér annál jobban megháborodott és orbánczba magát az orra mellett kiütötte. Béjővén 10-ma Szebenbe, 11-ma praesideála, nem gondolván semmit az orbánczával.

15-ta következeké Sophia napja, ugyan *Bruckenthalné* asszony neve napja, ekkor ismét sok vendégeket invitált, a nagyok nevezetesen kimentenek, maga előre kimenvén, úgy hallom, ebédre ki nem ment, hanem szobájában maradott, de ugyan csak ebéd után meglátogatta, mind in communi, mind különösen kit-kit maga szállításán. Javallotta *dr. Hutter*, ne jöjjön ki szobájából és kivált Szebenbe ne siessen, de arra nem hajtván a generális, hintójának üvegét sem vonván fel, Szebenbe béjőve 17-a hujus; 18-va reggel nadrágát, strimphlijét felvonta, felkölt, úgy kísérte ki *Montóját*,² de érezvén

¹ Gr. Bethlen Miklós kormányzéki tanácsos, erdélyi főbiztos, majd kincstartó (thesaurarius), később a rendek elnöke.

² Buccow főparancsnok hadsegéde.

lába, feje gyengeségét, lefeküdt. Consiliarius *Hutter* úrnak committált néhányféle dolgot az nap reggel. Én reggeli 11 óra előtt valamivel ugyanakkor *Siskovicshoz* menvén,¹ panaszolni kezdi: a generális commendans *Borbély* cammerdinere mint megbolondult, láttatván ugyanis mint vagyon? azt izente bolondul vissza, hogy már a szava is elállott és semmi reménség nincs hozzá, mintha ő reá bízták volna. Hallom azután másoktól is, hogy reménség nincs hozzá. *Bruckenthalné* asszonyom ott volt délutánig mellette, míg a pater superior elkészítette és az extrema unctiot feladta, akkor pedig kérte, menjen el onnan, mert ott már nincs mit keresni s nehezebben halhat meg. Némelyek azt is mondták, karját fogta volna s úgy vezette volna ki. Elég az, 3 fertály esvéli 8 órára meghala. Kevesen szánták, igaz a és ha egy-két cselédjét, 4—5 szász és 3 magyart kivesszünk, talám senki sem, de azt sem mondhatom, hogy publice valaki örvendett volna halálán, mivel az képzelt öröm helyet admiratio és stupor foglalta el az embereket, itt is némelyik elébb értvén halálát, mint betegségét.

Meg kell vallani, serény, fáradhatatlan és sagax elméjű ember volt. Főczélul tartotta a királyi szolgálatot és azt tüzőn vizen segítette; törvényt, privilegiumokat, nemesi szabadságot nem sokban álltván. Igaz ugyan az udvar parancsolt a törvénybeli hibák orvoslásáról és az igazság kiszolgáltatása akadályinak elhárításáról, de a mint nékem *Siskovic*s lelkére mondotta, hogy sem ő felségétől, sem csak egy ministertől észre nem vette, hogy a fundamentalis törvények változtatására czélozott volna az udvar, sőt mikor elészámáltam néki a *Codex Theresianus*-ban bécsúszott fundamentális praejudiciumokat, csudálkozott rajta. Kedve volt ahoz is az udvarnak, hogy a salgamalis redemptiora, hogy a nationalis vagy limitanea militia tartására, úgy talám szándékban levő utak igazítására, commercium introductiojára, sine aggravio aerarii regii fundus kerestessék és ezért a contributionak is hágni kellett, azt mindazáltal nem parancsolt s nem kívánta, hogy egyik natio a másik felett terheltebbék. Ha azért a generális egyenes lábbal mehetett volna ezekbe elő, a mint maga kívánta és hitte, sok jó dolgot vitt volna végbe, de mivel még előre mindjárt az akkor Bécsbe levő szász ember² a magyarokat mind fekete színnel festette le előtte és azért nemcsak nem hitt ezeknek és semmiben sem consulálta, sőt gubernátort³, s másokat jubiláltatott, az udvarnak is ugyan azon hamis principiumokat inculcálta, az udvar is cancellariát tollán tni akarta etc. és magát egyedül a szászoktól regáltatni engedte, nem engedte,

¹ Ontopai br. *Siskovic*s Antal altábornagy 1763 tavaszán küldetett Erdélybe a székely határórség szervezésének folytatása végett, melyet Buccow nem tudott bevégezni.

² Bizonyára *Bruckenthal* Sámuel érti alatta.

³ Gr. Kemény Lászlót.

ha ezek mind törvényben, mind contributióban, mind egyebekben cum oppressione personarum et nobilitatis praerogativae, contribuentiumque in 2 nationibus, indiscreto zelo, magoknak kívántak használni, a minthogy ad invidiam usque használtanak. Volt nagy emolumentuma a szász contribuenseknek, romlása a többinek, sokat reménlett 4 vagy 5 szász in privato, de a többi sokat szenvedett, de ezekről talám acta quoque publica jövődöben többet szólnak.

Temetése végbemene 24-ta szép solennitással, 3 bataillon gyalog, 3 schquadron vasas és néhány huszár parentála, háromszor ezek lövének, egyszer süttöttek ki hat ágyút. A testet vitték Disznód-utezán fel és Nagy-, Fegyver- és Mészáros-utezán lehozván, vivék a jezsuiták templomába. A test után ment a gubernium, mág-nások etc., azután a több dicasteriumok, fekete fátyoloson, praecedálta és claudálta a solennitást a militia. Volt felette deák oratio és német praedicatio. Az orator mint nagy embert illendőképpen in generalibus megdicsérte, vitézi cselekedeteit rendre előhordván, sagacitását in cognoscendo, egyenességét in judicando, generalibus terminis illette, in reliquo ad particularia nem ment és senkinek privata injuriát nem tett.

Minekutána kinyútoztattott, semmit egyebet háza confusiojánál nem hallott az ember. A camerdinere, kit sokat cujonirozott, emlegette, hogy néki sokat ígért s imhol semmit sem cselekedett. *Wolmann* a város hadnagya, ki a frecki házak építése körül kezdetéről fogva hívatálja és maga oeconomája neglectusával töltötte idejét, béjövén, kérdi: hol az a ló, melyet néki a generális ígért? Melyet nevettek a cselédek.

Bizonyos, hogy ő minden dolgokról correspondeált ő felségével és azon correspondentiák, úgy más publicumok és privatumok is ott voltak a szobáiban. Halála után mindjárt keresték, de az titkosabbakra és ő felsége correspondentiáira senki sem talált; sügtak, búgtak, hogy kellene kitanúlni, *Montoja* írt is a guberniumnak, hogy némelyek sok írásokat onnan elvittek, de nem mertek belékötni. Igaz, gyanú volt, hogy azokat cancellarius *Bruckenthalné* asszonyom vette kezébe. Mert felírtak ugyan az udvarnak, hogy nem találtnak, de az udvar csak azt parancsolja, hogy minden actákat küldjenek fel, melyeket megtaláltnak volna. *Keller, Ritter Alfeldéket* látták hordozni az írásokat, nekem is ada egyet Hunyadvármegyének szóló levelet, melyben a *gróf Lázár* vejét, *gróf Kendeffit* tesztá administratornak Hunyadvármegyében; el is küldém magamnak *gr. Lázárnak*.

Referálá a gubernium is halálát ő felségének, de *Cserei* uram igen jejune írta, semmit egyebet nem tévén belé, hanem hogy T. T. megholt, méltóztassék ő felsége a praesidiumról parancsolni. El is jöve osztán, hogy az első consiliárius ad ulteriorem usque ordi-

nationem praesideáljon. Beszéllették, hogy sok adóssága maradt volna és hogy *Dobosnétől* is 15 ezer frtot vett volna fel kölesön, de a szász natio evictiojára. Én bizonyosan nem tudom, azért nem is állítom. Azt én is bizonyosnak tartom, hogy sok mester embereknek adóssá maradt és talám senkinek accurate nem fizetett. Nevezetesen a frecki háza és kerti, mely másnak 20 ezer frtban felkerült volna, magának talám alig állott harmadában. A fundus, melyen épült, cancellarius *Bruckenthal* úré, az épület *Buccowé* volt. Contractusok nem volt, testamentum nem találtatott, praetendálta az asszony *Bruckenthalné* asszonyom, a general commendo nem engedte, megvállik, hogy fog kijönni a processus.

Közli: Sz. L.

A kolozsvári Bethlen-bástya történetéhez.

(Első közlemény.)

A kolozsvári magyar szabó-czéhnek Mátyás király korától fogva meg vannak a kiváltságlevelei, majd későbből a számadás-könyvei is. Az utóbbiakból az 1646—1710-ig terjedő időszak 25 legrégebb számadáskönyvében számos adatot találunk Kolozsvár szép multú erődítéseinek ma már egyetlen épségben maradt bástyájáról, a szabók tornyáról, vagy mai nevén Bethlen-bástyáról is. Alább ezeket közöljük.

Maguk a számadáskönyvek az 1655—67-i kötet kivételével évenként vezetett 10—14—16 leveles ívalakú füzetek a bevételek és kiadások szokott rovataival. Az elszámolásnál nem a polgári évet veszik alapúl, hanem az egyik számadómester-választástól a másikig az új évbe is átmennek. A számvevőket rendszeren januárius második felében (15—25 között) választották, s egy héten belől azután együtt történt az elszámolás a régi és az új év kiadásairól. Innen van az, hogy pl. az 1663-i számadáskönyv adatai az 1662-i kiadásokat sorolják fel. Épen így az előző évek kiadásairól szólnak az adataink a bástyáról az 1659-i, 1691 s 1704-i számadáskönyvekben is.

A följegyzések a sokféle kiadáson kívül többször élénken mutatják azt a kellemetlen viszonyt is, a melyben a polgárság a megszálló német katonasággal állott.

1646.

Die 18. Jan. Az szabók tornya ajtaján való zárt levonattatván és megcsináltatván, viszont az czéhház grádicsára való kötélhez csináltattunk egy öreg reteszfőt, az melyen az kötél által jár. Mivelhogy sok munka volt vele és az falban befurta, ez mellett az vas is ő magáé volt, fizettünk tőle az lakatosnak fl. 1 d. 25.

Die 28 Majj.¹ Az toronnál való héjazatban az szél két helyen igen megszaghatta volt, egy ácsot hívtunk.

¹ Ebből a késői dátumból azt következtethetjük, hogy a számadások 1645-ről szólnak.